

SZENIOROK A FELSŐOKTATÁSBAN A FELSŐOKTATÁS LEHETŐSÉGEI AZ ÉLETHOSSZIG TARTÓ TANULÁS TERÜLETÉN

KERÜLŐ JUDIT

Nyíregyházi Egyetem, Nyíregyháza

Beérkezett: 2023. december 6., elfogadva: 2024. február 1.

A magyar felsőoktatási törvény az intézmények oktatási és kutatási alapfeladata mellett azt is megfogalmazza, hogy az alaptevékenységből származó szellemi értékek közösségi célú megismertetésével hozzá kell járulniuk térségük társadalmi és gazdasági életéhez is.

A várható élettartam növekedésével világszerte megnőtt az idősek népességbeli aránya. Úgy az egyén, mint a közösség, a társadalom számára fontos, hogy ez a korosztály milyen életminőségben éli az életét. Tanulmányomban a felsőoktatási intézmények szenior oktatásban vállalt feladatának hazai gyakorlatát mutatom be. Ismertetem és elemzem az intézményi specialitásokból fakadó jellemzőket. A szerző maga is több oldalról érintett a témában, egyrészt ehhez a korcsoporthoz tartozik, másrészt négy éve aktív oktatója és kurzusvezetője a képzéseknek. Szeniorokkal készült interjúk alapján vizsgálom és elemzem a résztvevők tanulási motivációját, kurzusokkal kapcsolatos elvárásait, tanulási sajátosságait, az aktivitást segítő és akadályozó tényezőket. Továbbá írok a jelenléti és a 2020 óta egyre elterjedtebb digitális oktatás tapasztalatairól is.

Kulcsszavak: aktív tanulás, digitális oktatás, élethosszig tartó tanulás, tanulási motiváció

SENIORS IN HIGHER EDUCATION THE POSSIBILITIES OF HIGHER EDUCATION IN THE FIELD OF LIFELONG LEARNING

The Hungarian Higher Education Act, in addition to the basic task of education and research of the institutions, also stipulates that they must also contribute to the social and economic life of their region by promoting the intellectual values derived from the basic activity for community purposes. With the increase in life expectancy, the proportion of elderly people in the population has increased worldwide. It is important for the individual as well as for the community and society, the quality of life in which this age group lives his life. In my study, I present the national practice of the tasks undertaken by higher education institutions in senior education. I suggest and analyse the characteristics arising from institutional specialities. The author herself is involved in the topic from several sides. On the one hand, she belongs to this age group, and on the other hand, she has been an active instructor and leader of the training courses for four years. Based on interviews with seniors, I examine and analyse the learning motivation of the participants, their

expectations regarding courses, their learning characteristics, and the factors that help and hinder activity. I also write about the experiences of face-to-face and digital education, which has become increasingly common since 2020.

Keywords: active learning, digital education, lifelong learning, learning motivation

Bevezetés

Ha a nyugati társadalmak lakosságának életkori megoszlását egy száz évvel korábbi időszakkal hasonlítjuk össze, jelentős eltéréseket tapasztalhatunk. A 21. század demográfiai változásai jellemzően két irányban történnek, egyrészt csökken a születések száma, másrészt a tudományos kutatások, az egészségügyi, diagnosztikai, gyógyító eljárások fejlődésének következményeként, különösen a nők esetében, a várható élettartam folyamatos növekedését igazolják a számok. Ez az egyén oldaláról kedvező változás ugyanakkor a társadalom számára egészségügyi, szociális és gazdasági szempontból egyaránt jelentős problémát okoz, okozhat. Az idősödő világ felveti azokat a kérdéseket is, vajon változik-e az egyre nagyobb létszámú hatvan év felettiekről alkotott kép vagy még mindig, ahogy ezt Nagy-Britanniában a gyalogátkelőhelyek előtti figyelmeztető táblán láthatjuk, két hajlott hátú, bortal közlekedő alak piktogramjával jelölik az idősödő embereket. (Karp 2013) Ha egy kisgyerekek számára készült mesekönyvet lapozunk fel, ott is a nagymamákat ábrázoló képeken szintén hajlott hátú, ősz hajú, orrára lecsúszó szemüveggel, hintaszékben kötögető néniket láthatunk.

A szakemberek a sikeres öregedésre hívják fel a nyugdíjaskort betöltő és megváltozott foglalkozási aktivitású emberek figyelmét, arra, hogy találják meg azokat a tevékenységi formákat, amelyek örömet okoznak számukra és korábban vagy az idő, vagy a lehetőségek hiányában nem tudtak ezekkel megfelelő módon foglalkozni. Az idősekkel való szakpolitika eredményességének mérésére többfajta mérőszámot is kidolgoztak, ezek közül Európában a leggyakrabban az Aktív Idősödés Indexe (Active Ageing Index, AAI) mutatót használják. Ennek célja, hogy egy adott ország vonatkozásában nemzetközi, nemzeti és regionális összehasonlításban feltárja az idősebbek kiaknázatlan erőforrásait. Képet adjon arról, hogyan tudnának a gazdasági és társadalmi élet aktívabb résztvevői lenni; elősegítve az idősödő emberek szerepvállalását és nagyobb autonómiáját. Az index megfogalmazta a sikeres öregedés képletét is, mely szerint ebben a foglalkoztatásnak kb. 35 százalékos, a társadalmi részvételnek (önkéntesség, családi szerepek, politikai aktivitás) szintén 35 százalékos, a független egészség és biztonságos életnek 10 százalékos (fizikai aktivitás, fizikai biztonság, egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés, pénzügyi biztonság, élethosszig tartó tanulás) és a képességnek, a támogató környezetnek (az aktív életre várható élettartam, egészségben várható élettartam, mentális jóllét, társadalmi kapcsolatok, tanulási képesség és az infokommunikációs eszközök használata) 20 százalékos szerepe van. A mutató arra hívja fel a szakpolitikusok figyelmét, hogy úgy az egyén, mint a társadalom szempontjából az a kedvező, ha az idősödő generációk minél tovább tudnak önmagukról gondoskodni és ehhez nélkülözhetetlen az, hogy minden olyan lehetőséget megkapjanak, melyek segítségével dönteni tudnak arról, munkával, tanulással, pihenéssel vagy egészségük karbantartásával töltik el a rendelkezésükre álló idejüket. (www.unecce.org)

Az angol nyelvben az öregedni, megöregedni kifejezést a „growing old”, azaz a fejlődést és növekedést jelentő igével fejezik ki. Anna Karp a *Hogyan szeressük életkorunkat?* című könyvében arra hívja

fel a figyelmet, hogy „homogén csoportként kezelni a 65 éven felülieket legalább olyan, mintha a fiatalokra vonatkoztatnánk mindezeket. Jelentős különbségek vannak társadalmi helyzetük, egészségi állapotuk, jövedelmi helyzetük vagy akár iskolai végzettségüket tekintve”. (Karp 2013:18)

Tanulmányomban azt vizsgálom, hogy a hazai felsőoktatási intézmények milyen felsőoktatási pedagógiát követnek, milyen megoldási lehetőségeket kínálnak a sikeres öregedés problémájára. Mind ezt a szakirodalom, az egyetemi honlapok, küldetésnyilatkozatok elemzésével és a képzéseken részt vevő seniorokkal készült interjúk alapján dolgozom fel.

„Harmadik kor” egyetemek, szeniorakadémiák

A felsőoktatási törvény az oktatás, a tudományos kutatás, a művészeti alaptevékenység mint alaptevékenység folytatását várja el az intézményektől. Továbbá azt is megfogalmazza, hogy az alaptevékenységből származó szellemi értékek közösségi célú megismertetésével és gazdasági hasznosításával járuljanak hozzá térségük társadalmi és gazdasági fejlődéséhez. (www.net.jogtar.hu) A jogszabály lehetőséget ad arra, hogy az intézmények maguk döntsenek arról, hogyan teljesítik a törvényben meghatározott feladataikat, mennyire tartják fontosnak, hogy az élethosszig tartó tanulás koncepciójának megvalósítójaként foglalkozzanak az időskori tanulás lehetőségének biztosításával.

Az észak-amerikai felsőoktatási intézmények már a múlt század hatvanas éveitől kezdődően szerveztek az életkoruk miatt inaktívvá vált személyek számára speciális képzéseket, továbbképzéseket. Megfogalmazták a sikeres öregedés jellemzőit is, melynek lényegét abban látták, hogy az időseknek ugyanazokat az értékeket, cselekvési mintákat kell követniük, mint a középkorú férfiaknak, nőknek. Véleményük szerint a sikeres idősödés fontos feltétele, hogy korábbi kapcsolataikat, tevékenységeiket újakra cseréljék, ami folyamatos utánajárást, aktivitást igényel. (Jászberényi 2021) Az amerikai példák azt igazolják, hogy a hatékony idősbarát programok hosszú távon nem működnek a helyi felsőoktatási intézmények nélkül. Jászberényi József az észak-amerikai idősekkel foglalkozó projekteket bemutató könyvében ezt írja: „egy-egy életbarát projekt működésének hatékonysága nagyban függ attól, hogy a környékbeli egyetemi kutatók kínálnak-e idősbarát megoldásokat, végeznek-e előzetes felméréseket és kontrollálják-e az eredményeket. Ezt a szaktudást nemcsak, hogy érdemes a helyi időspolitikában kihasználni, de mondhatni: kötelező is.” (Jászberényi 2022: 143)

Európában is már a hatvanas évek közepe óta találkozhatunk számtalan olyan, egyetemek felől induló kezdeményezéssel, melyeknek célja az idősödő és időskorú emberek szellemi, testi, mentális frissességének megőrzése, az aktivitás, a tevékenykedtetés, az önkéntesség, az önmegvalósítás és a közösség élményének biztosítása. Ezek a kezdeményezések jobbra francia földről indultak, majd a hetvenes, nyolcvanas években rendkívül kedvelté váltak Belgiumban, Svájcban, Lengyelországban, Spanyolországban, Olaszországban, Finnországban, Nagy-Britanniában. (www.kpvk.pte.hu/bajai) Természetesen ezek a mozgalmak szerveződésben, megvalósításban, finanszírozásban, de még a nevükben is eltérhetnek, eltértek egymástól, ám a cél közös, a sikeres öregedés lehetőségének biztosítása.

Magyarországon az idősek számára szervezett programok sokáig semmilyen kapcsolatban nem álltak a felsőoktatási intézményekkel. Művelődési házak nyugdíjas klubjai, idősüggyel foglalkozó szervezetek alkalmoszerű, többségében valamilyen aktuális eseményhez köthető ismeretterjesztő rendezvényein találkozhattunk ezzel a korosztállyal. Ha figyelembe vesszük, hogy 1995-ig a nők 55, a férfiak 60 éves korukban már nyugdíjasok lehettek, akkor különösen érdekes, miért nem jutott figyelem a munkaerőpiacról kikerülő – mai értelemben még középkorúnak tekinthető – aktivitásukat megőrizni kívánó emberek képzésére, továbbképzésére.

Az első felsőoktatási intézményhez köthető kezdeményezés a múlt század nyolcvanas éveiben Egerből indult, az akkori Ho Si Minh Tanárképző Főiskola, ma Eszterházy Károly Katolikus Egye-

tem népművelés tanszék vezetőjének, Hidy Pálnének a szervezésében. Ők hirdették meg azokat az ingyenes tanfolyamokat, amelyek speciálisan az 50 éven felettiekre számítottak. De arra is vállalkoztak, hogy egyes bölcsész szakok felvételi vizsga nélkül felvegyék a legjobban teljesítő idősebb hallgatókat. A kezdeményezés sikerét igazolja, hogy az így főiskolai polgárrá vált szeniorok közül jó néhányan diplomát is szereztek. A program később valószínűleg adminisztratív akadályokba ütközött és folytatás nélkül maradt. (Jászberényi 2021)

Majd közel három évtized után indultak el a hazai felsőoktatási intézmények idősktatással kapcsolatos próbálkozásai és a sikert megtapasztalva váltak egyre gyakrabban rendszeres elfoglaltságot biztosító lehetőségekké. A 2010-es években a Zsigmond Király Főiskola, ma Milton Friedman Egyetem állt a képzések élére azzal, hogy az intézményben létrehozták 2009-ben a Gerontoeducációs Kutatóközpontot, mely egyrészt szervezte, felügyelte a különböző programokat, másrészt szakmai konferenciák, fórumok és kiadványok segítségével elemezte a tapasztalatokat, népszerűsítette azokat. Önálló folyóiratában az azóta sajnos megszűnt Gerontoeducációban jelentek meg azok a tanulmányok, melyek módszertani segítséget is adtak az induló képzésekhez. (Bene 2017) Mára az idősok képzése összeforrt az egyetem nevével és Jászberényi József személyével, aki az egyetemi szféra mellett országsszerte szervezi, mentorálja a szeniorok számára hirdetett programokat.

Szinte a Zsigmond Király Főiskolával közel egy időben, 2012-ben indította nyugdíjas korosztály számára hirdetett előadás-sorozatát az Eötvös Loránd Tudományegyetem, Harmadik Kor Egyeteme néven. Hazánkban 2010-ig nem volt Harmadik Kor Egyeteme elnevezéssel képzés. 2010-ben elsőként a Harmadik Kor Egyeteme Miskolc Közhasznú Alapítványt jegyezték be, mely csak közvetetten kapcsolódott felsőoktatási intézményhez. Az egyetem megnevezés itt utalás volt arra, hogy a képzések oktatói többnyire észak-magyarországi egyetemi, főiskolai intézményekben dolgoznak. (www.V4agemanagement.eu)

Az elnevezés a „Harmadik Kor” a múlt század hetvenes éveiben Franciaországban született meg. Nagy-Britanniában Peter Laslettnek köszönhetően terjedt el, aki ezzel a „címkével” látta el azt az időszakot, amely a második kor, vagyis a felnőttkor és a korlátozottsággal, betegséggel jellemezhető negyedik kor között van. Ezzel is jelezve, hogy ebben az időszakban az ember még egészséges és szükségét érzi annak, hogy képességeit folyamatosan aktívan tartsa, tevékenykedjen. (Karp 2013) A francia kezdetek után a nyolcvanas évek elején kezdett elterjedni a „harmadik kor egyetem” kifejezés (University of Third Age, U3A). (Swindell 2012) A briteknél ez jellemzően nem felsőoktatási intézményekhez kapcsolódott, hanem nyugdíjas önkéntesek szervezésében valósult meg, a franciáknál már a kezdetek óta az egyetemek játszottak vezető szerepet úgy a szervezésben, mint a tartalom kidolgozásában. Mára világszerte, szinte valamennyi kontinensen működnek „harmadik kor” egyetemek. (www.u3a.org.uk)

Ugyancsak ezzel az elnevezéssel hirdetett képzéseket az ELTE mellett 2015-től a Pécsi Tudományegyetemmel közösen Kecskemét Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Kecskeméti Nyugdíjas Klubok Megyei Jogú Városi Szövetsége Kecskeméten. (www.keol.hu)

A 2010-es évek közepétől egymás után kapcsolódtak be a felsőoktatási intézmények az élet-hosszig tartó tanulás lehetőségét biztosító programokba. Az évtized végére majd minden nagyobb hazai városban elindult valamilyen idősktatás, főiskolai, egyetemi közreműködéssel vagy azok kezdeményezésére. (Bene et al. 2019) A „harmadik kor egyeteme” mellett megjelent a „szenior (senior) akadémia” elnevezés is. Ezzel a névvel hirdeti programjait a Milton Friedman Egyetem, a Semmelweis Egyetem, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, az egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, a Pannon Egyetem Zalaegerszegi Egyetemi Központja, a Budapesti Gazdasági Egyetem Zalaegerszegi Kara és a sárospataki Tokaj-Hegyalja Egyetem. A Debreceni Egyetem és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem a „szenior egyetem” elnevezést használja. „Nyugdíjas egyetem” névvel szerepelnek a Pannon Egyetem, a Soproni Egye-

tem, a Széchenyi István Egyetem és az ELTE Savaria Egyetemi Központ szombathelyi kurzusai. A Debreceni Egyetem Egészségügyi Kara pedig a Kelet-Magyarországi Szépkorúak Akadémiája elnevezéssel hirdeti programjait. A felsorolás is mutatja, rendkívül sok helyen és helyszínen van lehetőségük az érdeklődőknek részt venni a sikeres öregedés feltételeként megfogalmazott, aktivitást igénylő programokon.

Miért a felsőoktatási intézmények?

Felmerülhet a kérdés, vajon miért a felsőoktatási intézmények vállalják a szeniorokképzések és -programok szervezését. Ahogy a bevezető fejezetben is írtam, törvényi kötelezettségüknek tesznek eleget akkor, amikor térségük gazdasági és társadalmi problémájának megoldásában is közreműködnek, így az oktatási és kutatási alapfeladatuk mellett fontos szerepet vállalnak a tudományos ismeretterjesztés területén is. A programok során a hangsúlyt a tudományos értékekre helyezik, ily módon szerepet vállalva az idősgeneráció aktivitásának támogatásában.

Szinte valamennyi felsőoktatási intézmény szenioroktatással kapcsolatos céljainak megfogalmazásában szerepel az aktivitás biztosítása és az élethosszig tartó tanulás igényének megteremtése. Aktivitás alatt új kompetenciák kialakítását és az ismeretek bővítésével a résztvevők szellemi frissességének megőrzését ígérik. Fontosnak tartják olyan tanulási képességek fejlesztésének támogatását, amelyek kifejezetten az időskorú tanulást érintő kognitív és affektív tényezőkkel foglalkoznak és azok életkorral együtt járó változásának kedvezőtlen hatásait csökkentik. (Kovács et al. 2020)

Ha a felsőoktatás pedagógiája felől közelítjük meg a kurzusokat, azt tapasztaljuk, hogy a tanulás-központú megközelítés mellett a probléma alapú tanulás gyakorlatát alkalmazzák a leggyakrabban. A tanulás-központú megközelítés, azaz, hogy úgy szervezzék meg a hallgatók tanulását, hogy az valóban aktív tevékenységre, gondolkodásra építsen, az szinte minden intézmény küldetésnyilatkozatában szerepel. (Kálmán 2013; www.drhe.hu; www.unideb.hu; www.unithe.hu)

De ugyanakkor fontosnak tartják a problémaalapú tanulás hangsúlyozását is, azt, hogy a kurzusok egy meghatározott probléma megoldása köré szerveződjenek. Ennek köszönhető többek közt népszerűségük is, ahogy azt az egyik interjúalanyom megfogalmazta.

„Hogy miért járok ide? Tudod én aszerint válogatok, mi az a kérdés, mi az a probléma, amit, ha idejövök, jobban megérthetek. Ha elmegyek egy nyugdíjasoknak szervezett programra, általában az arról szól, hogy mi érdekl az előadót, ez pedig arról szól, mi érdekel minket, milyen problémára keressük a választ.” (79 éves, diplomás férfi)

Az egyetemi küldetésnyilatkozatok közösség-központúságra való törekvéseket is megfogalmaznak azáltal, hogy a résztvevőket aktivitásra ösztönzik és ennek elősegítésére bátorító környezetet hoznak létre. (www.ppk.elte.hu; www.drhe.hu; www.unideb.hu; www.uni-milton.hu)

A generációk sajátos élethelyzetével összefüggő ismeretek mellett rendkívül változatos témákban várják a hallgatókat. Az intézményi lehetőségeket figyelembe véve leggyakrabban a bölcsészet-, gazdaság-, természet-, társadalom-, a politika-, a vallás-, az orvostudományok és a művészetek újabb eredményeinek megismertetésére vállalkoznak. De népszerűek az informatika, a digitális fejlődést, a technikai változásokat érintő témák is. (www.drhe.hu) Fontos tanulságuk a szeniorokképzéseknek: el kell felejtetni azokat a sztereotípiákat, amelyek azt állítják, hogy a résztvevőket csak és kizárólag az időszódással összefüggő kérdések, problémák érdeklik. Ahogy az egyik szenior hallgató fogalmazott.

„Azért jók ezek az alkalmak, mert itt elfelejthetjük az öregedéssel járó problémáinkat, mindig felhívják a figyelmünket arra, hogy addig maradunk fiatalok, ameddig tanulni tudunk és ezt olyan jó megélni, hogy ez így is van.” (80 éves, középfokú végzettségű nő)

A tapasztalatok azt igazolják, hogy az időskorúak tanulási kedve soha nem látott méreteket öltött, igénylik az előadások mellett az egyéni, aktívabb részvételt feltételező szemináriumi formákat,

beszélgetéseket, véleménynyilvánítási lehetőségeket is (ELTE, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Milton Friedman Egyetem, Pécsi Tudományegyetem).

A programokat főként jelentős kuratóri és tanítási tapasztalattal rendelkező oktatók tartják, akik örömmel osztják meg tudományos eredményeiket az érdeklődőkkel. Többen közülük maguk is szeniorok, akik pontosan ismerik a résztvevők helyzetét és emiatt is könnyen szót értenek az idősebb hallgatókkal. Az is gyakori, hogy doktoranduszok és lelkes, fiatal, pályájuk elején járó oktatók kapcsolódnak be a képzésekbe, akik ily módon tanítási tapasztalatot és folyamatos visszajelzést kapnak munkájukról. Az egyetemek jelentős része a szervezésbe és a lebonyolításba bevonja a hallgatókat is, akik számára aktív tanulást, szervezési és oktatási gyakorlatot jelenthetnek ezek a képzések (ELTE, Milton Friedman Egyetem, PTE, Debreceni Egyetem). Ugyanakkor az intézmények külső kapcsolataik építésére, fejlesztésére is felhasználják a szeniorprogramokat. Legtöbbjük a helyi önkormányzattal, civil szervezetekkel közösen szervezi az előadásokat, kurzusokat. Gyakorta polgármesterek nyitják meg a rendezvényeket, tisztelik meg ezzel a résztvevőket és a szervezőket. Jellemzően a helyi értelmiségi elit is szívesen elmegy ezekre az alkalmakra. Ugyanakkor felhasználják ezeket az eseményeket saját képzéseik, továbbképzéseik népszerűsítésére, szolgáltatásaik, kiadványaik megismertetésére is. Bízunk abban, ha a nagyszülők kellemes élményeket szereznek az intézményükben, ezek szerepet játszanak, játszhatnak az unokák felsőoktatási intézményválasztásában, tehát közvetetten hallgatókat is remélnék a szeniorprogramoktól.

A rendezvények jól szemléltetik az intézmények innovációs képességét is, azt, hogy folyamatosan, több éven keresztül, meg tudják szólítani az idős embereket és biztosítani tudják számukra az aktív, értelmes tanulási tevékenységet. Az ismeretterjesztő előadások minden felsőoktatási intézményben ingyenesen látogathatóak és heti vagy kétheti rendszerességgel szervezik azokat, ügyelve arra, hogy még télen is, sötétedés előtt véget érjenek. Emiatt jellemző a 14 órás kezdés és az 50–60 perces időtartam. Mindez a felsőoktatási intézményi helyszíneken gondos szervezést igényel és az órarend készítésekor oda kell rá figyelni, hisz az előadások szorgalmi időszakban történnek, akkor, amikor a nappali tagozaton tanuló hallgatóknak óráik vannak. Az is fontos, hogy könnyen megközelíthető, akadálymentes helyen, lehetőleg földszinti előadótermekben várják az esetlegesen nehezebben mozgó résztvevőket. Az egyetemek többsége az előadásokon való részvételhez életkori határt is megjelelt, a legtöbb intézménynél a 60 éven felülieket várják, de ezt sehol sem ellenőrzik, tehát életkortól függetlenül szabadon látogathatóak ezek a rendezvények. Az iskolai végzettség is csak ajánlásként jelenik meg. *„A programot azoknak az érdeklődőknek ajánljuk, akiknek legalább középfokú végzettségük van és szívesen fejlesztenék tudásukat a tudomány, a technika, a művészetek mai eredményei, érdekességei köréből”* – olvasható a Debreceni Egyetem honlapján. (www.unideb.hu)

Több intézmény az ismeretterjesztő előadások mellett szemináriumokat, heti rendszerességgel tartott kurzusokat, tréningeket, tanfolyamokat is hirdet (ELTE, Milton Friedman Egyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem). A kurzusok a felsőoktatási gyakorlatnak megfelelően tanulmányi félévhez kapcsolódnak, jellemzően 14–15 órás együttlétet jelentenek. Egy alkalom szintén az egyetemi gyakorlatot követve 90 perces tréninget, szemináriumot takar. Így egy félévben hétszer találkozhatnak a kurzusok résztvevői. A szemináriumok jellemzően egy-egy témakör feldolgozását jelentik, a résztvevők aktivitására számítanak, akik lelkesek és aktívak. Gyakori az is, hogy több féléven keresztül szinte ugyanazok jelentkeznek adott témájú kurzusokra, ami az oktatótól azt igényli, hogy újabb és újabb szempontok, aktualitások alapján állítsa össze tematikáját.

„Mit mondjak, annak szívből örülök, hogy a szemináriumomon van egy törzsgárda, akik már szívesen legalább negyedik alkalommal jelentkeznek hozzám, de meg is nehezíti a felkészülést, mert arra kell törekednem, hogy nekik is újat tudjak adni, de az újak is velünk tudjanak haladni. Nagy kihívás, de élvezem.” – számolt be egy szemináriumvezető tapasztalatairól. Hasonlókat olvashatunk az ELTE, a Pécsi Tudományegyetem, a Milton Friedman Egyetem és a Debreceni Egyetem idősokta-

tásban szerzett tapasztalatairól készült tanulmányokban is. (Bajusz 2015, 2016, 2017; Jászberényi 2021, 2022; Kovács et al. 2020)

A Debreceni Egyetemhez köthető a *Magyar Gerontológia*, ami az egyetlen gerontológiai kérdésekkel foglalkozó, 2009-től folyamatosan megjelenő tudományos szakfolyóirat, ahol számtalan publikáció elemzi a szeniorképzések tartalmi és metodikai jellemzőit, tanulságait. (www.unideb.hu)

A motivált szeniorok

Az idősktatással kapcsolatos tanulmányok azt hangsúlyozzák, hogy ezek olyan oktatási alkalmak, amelyekben a motivált résztvevők jólléte és az oktatói jóllét egyaránt prognosztizálható. (Kun–Gadanez 2020; Kun–Szabó 2017) Wlodkowski tanulási motivációt ösztönző modellje szerint a motiváló, tanulást ösztönző környezetnek négy egymást erősítő eleme van. A befogadás létrehozása, pozitív attitűdök, megértés és kompetenciaerősítés. A modell arra hívja fel a figyelmet, hogy a tanulási motivációt jelentősen befolyásolja a környezet, a tanár és a résztvevők jó kapcsolata, a csoport és a résztvevők együttműködése, a személyes érdeklődés, a tanulás iránt érzett pozitív attitűd, a meglévő tapasztalatokhoz kapcsolódó új tudáselemek. (Wlodkowski 2008) Sipos Petra szakdolgozatában az ELTE Harmadik Kor Egyetem résztvevőinek a motívumait vizsgálta. Eredményei igazolták Wlodkowski modelljét. Azt tapasztalta, hogy a szeniorok számára fontos volt a környezet, a csoportban kialakult kapcsolat, a biztonságérzés is. A tanulás iránti kedvező attitűd, a fejlődés melletti elköteleződés jelentette a legfontosabb tanulási ösztönzőerőt. (Sipos 2016)

2022 tavaszán lehetőségem volt két kurzust tartani a Milton Friedman Egyetem szervezésében és helyszínén, Budapesten, a Szenior Akadémián „Hogyan őrizzük meg szellemi frissességünket?” és a „Játszótársam mondd, akarsz-e lenni?” címmel. Mindkettő a résztvevők aktivitására épített, játékos feladatokon keresztül ismertette meg az emlékezet, figyelem jellemzőit, fejlesztésének lehetőségeit. Hét alkalommal találkoztunk, egy-egy ilyen együttlét 90 perces volt. A két képzésen összesen 25 fő vett részt, 22 nő és 3 férfi. A legfiatalabb hallgató 61, míg a legidősebb 88 éves volt. A kurzus végén interjúkat készítettem, arra voltam kíváncsi, mi motiválta őket a jelentkezésre. A felnőttek tanulási motívumai Csoma Gyula klasszikus felosztásában, egzisztenciális, érdeklődési és a presztízs motívumokként jelennek meg. Az egzisztenciális motívumok jellemzően munkával, megélhetéssel kapcsolatosak. Akkor tekintjük a tanulást kiváltó okot egzisztenciálisnak, ha attól gazdasági helyzetünk javulása, jobb vagy jobban fizető munkalehetőség, vagy éppen a jelenlegi megtartása várható. Az érdeklődési motívumok közé tartozik a kíváncsiság, új ismeretek megszerzésére való késztetés, meglévő problémáinkra válasz vagy megoldás keresése. A presztízsmotívumok a környezet, a család, a barátok elvárásai vagy egy közösséghez tartozás miatt ösztönöznek tanulásra. (Csoma 2005) Az általam megkérdezett szeniorok motívumai között az érdeklődéssel kapcsolatosak vezetnek.

A legtöbbben a kíváncsiságot, az új ismeretek megszerzését és ennek megfelelően az aktivitásuk megtartását emelték ki. Mivel a kurzusok speciális célja volt a figyelem és emlékezet fejlesztése, érthető módon a kompetenciafejlesztés szintén fontos motívumnak bizonyult.

„*En tanulni jöttem, azt vallom, hogy ameddig az ember tud újat befogadni, addig nem öregszi meg!*” (72 éves, diplomás nő)

„*Szeretnék új dolgokat tanulni. En büszkén vállalom a koromat, mert ameddig tudok tanulni, addig nem a korom alapján fognak öregnek tartani*” (79 éves, diplomás nő)

Többen hangsúlyozták a tudományosságot mint értéket, az előadók szakmai felkészültségét, ami megkülönbözteti ezeket az alkalmakat a más, nyugdíjasok számára meghirdetett, nem felsőoktatási intézmények által szervezett előadásoktól, összejövetelektől.

„Ami miatt idejöttem, az a szakmaiság, itt mindig nagyon jó programokat szerveznek, nekem az is tetszik, hogy a legfrissebb tudományos eredményeket is megtanítják nekünk és látszik, hogy profik az előadók, tudnak tanítani.” (61 éves diplomás nő)

„Nekem az volt a legfőbb motivációja annak, hogy idejöttem, mert tudom, hogy a szervezők mindig nagyon jó szakembereket hívnak meg. Én pedig szakemberektől akarok tanulni, és ebben nem is csalódtam, kiváló szakemberrel találkoztam most is.” (79 éves diplomás nő)

De megjelennek a presztízsmotívumok is, a közvetlen környezet, a család, a barátok hatása. Az ő tanácsukra mozdulnak ki otthonról és vesznek részt a programokon.

„Őszintén megmondom, engem a barátnőm hozott magával. Ő már évek óta jár ide, azt mondta, nem fogom megbánni. Egyedül biztos nem jöttem volna” (69 éves, diplomás nő)

„Az unokák beszéltek rá, egyik unokám olvasta, hogy van ilyen lehetőség és befizettek, ezt kaptam születésnapomra tőlük, most már örülök nagyon” (79 éves, középfokú végzettségű nő)

„A feleségem olvasott erről, Ő nevezett be, Ő beszélt rá. Én korábban nem is tudtam arról, hogy van ilyen lehetőség” (88 éves, diplomás férfi)

A témában megjelent kutatások azt igazolják, hogy a szeniorképzések egyik legfontosabb motiváló erője a közösség, a hasonló élethelyzetben lévőekkel való találkozás, az együtt töltött idő és beszélgetés. (Bajusz–Jászberényi 2013; Jászberényi 2022; Kleisz 2016; Striker 2012)

„Egyedül vagyok, mint az ujjam, de elsősorban nem ezért jöttem, hanem tanulni. Az már egy plusz dolog, hogy jó a társaság, jól érzem velük magam” (79 éves, középfokú végzettségű nő)

„Én már hosszú évek óta járok ide, most már az is fontos, hogy akiket eddig megismertem, velük járjak egy kurzusra. Így rá szoktuk beszélni egymást, hogy ha Te jössz, akkor én is, ha persze érdekel a program, de általában inkább az a probléma, hogy alig tudunk választani, annyi a jó, de ilyenkor az dönt, kik járnak még oda.” (69 éves, diplomás nő)

„Sajnos ez év szeptemberében halt meg a férjem, itt legalább nem vagyok egyedül, ha jó a hangulat, jó a csoport, addig legalább nem gondolok arra, hogy magamra maradtam. A feladatokat, ha jól oldom meg, az jó és az is, hogy a többieknek hiányzom, ha valami miatt nem tudok jönni.” (73 éves, diplomás nő)

Online vagy jelenléti oktatás

A szeniorok képzésében, mint az oktatás más területein is, jelentős problémát okozott a Covid-járvány. Az idősebbek féltelme attól, hogy megbetegedhetnek, érthető módon erős volt. A szervezők hamar felismerték, nincs értelme, hogy kockáztassanak. Eleinte beszüntették a képzéseket, szüneteltették a kurzusokat. Majd ahogy a közoktatás és a felsőoktatás is, kísérletet tettek az online oktatásra. Bajusz Klára a Pécsi Tudományegyetem oktatója így ír erről az időszakról.

„Az akadémia tevékenységét a COVID-19 járvány gyakorlatilag derékba törte, hiszen a találkozási lehetőségek megszűntek, munkánk az online térbe szorult vissza.” (Bajusz 2020: 241) Az, hogy Bajusz Klára úgy fogalmazott, hogy az online tér visszaszorulást jelent, jól mutatja azt a több intézményben is megfogalmazott félelmet, tartottak attól, hogy ez a generáció nem jártas az online világban, idegenkedik a technikai eszközök használatától és nem vesznek majd részt ezeken a programokon. Bernschütz Mária és kollégái vizsgálták a 65 éven felüliek médiahasználati szokásait. Adataik azt jelezték, hogy a megkérdezettek közel háromnegyede, 73 százaléka naponta internetezik, és épp ennél a korosztálynál volt tapasztalható ezen a területen a legjelentősebb növekmény. A többség minden nehézség nélkül tudja használni a számítógépet, ezen belül is főként a telefont, az asztali gépet és a laptopot kedveli. (Bernschütz et al. 2020)

Ahogy a járványhelyzet enyhült, 2021 második félévétől újra megindulhatott a jelenléti oktatás, jó néhány intézmény változtatott eddigi oktatási rutinján és vagy kizárólag online formában (Semmelweis Egyetem), vagy hibrid megoldással, azaz online és jelenléti formát együtt használva

gazdagította a lehetőségeket, megadva az esélyt arra, hogy mindenki azt válassza, ami számára a legkényelmesebb (Milton Friedman Egyetem, Pázmány Péter Katolikus Egyetem). Az ELTE azt a gyakorlatot követte, hogy a jelenléttel megtartott előadásokat rögzíti, és YouTube-csatornán lehetővé teszi, hogy az így készült felvételeket később bárki visszanezhesse.

2022 tavaszán a Milton Friedman Egyetem által szervezett Szenior Akadémia oktatójaként két, digitális formában meghirdetett kurzust tartottam. Az itt szerzett tapasztalatok és a résztvevőkkel készített interjúk (10 fő) alapján mutatom be azokat az előnyöket, amelyek miatt a megkérdezettek az oktatásnak ezt a kevésbé személyes módját választották. Az online oktatás legfontosabb előnyeként a kényelmi szempontok jelentek meg.

„Nekem nagyon fontos, hogy itthonról is be tudjak kapcsolódni. Jogositványom nincs, a tömegközlekedés pedig kiszámíthatatlan. Többet utazok, mint az előadás ideje” (71 éves, diplomás nő)

„Nem szeretek este egyedül utazgatni. Így megspórolom az utazási időt” (76 éves, középfokú végzettségű nő)

Legalább ilyen fontosnak tartották azt a térbeli rugalmasságot, ami az online oktatás során könnyen megvalósítható.

„Sokat utazom, segítenem kell a lányaimnak az unokákra vigyázni. Az egyik héten hol Budapesten vagyok, a másikon Dunántúlon vagy másutt. Így pedig rugalmasan onnan kapcsolódom be, ahonnan akarok.” (62 éves, középfokú végzettségű nő)

„A férjem sokat dolgozik, utaznia kell, én szeretek vele menni, így nem kell arra figyelni, hogy mikor vannak a foglalkozások” (71 éves, diplomás nő)

Meglepett, hogy több interjúalanyom is említette, hogy a digitális oktatást kihívásnak tekinti, ez motiválta az ide való jelentkezését.

„Korábban nem igazán használtam az internetet, aztán a járvány miatt rákényszerültem, most már örülök, sőt, amit lehet interneten intézek, nagy találmány.” (68 éves, középfokú végzettségű nő)

„A legkisebb lányom egyetemre jár, folyamatosan online vannak az órái, hát néhányszor én is belehallgattam, tetszett a lehetőség, direkt erre a formára jelentkeztem, nagyon örülök a döntésemnek. Jól tettem.” (52 éves, diplomás nő)

„Amikor láttam, hogy erre a kurzusra lehet online is jelentkezni, először gondolkodtam, de aztán úgy voltam vele, ki fogom próbálni ezt a formát is, szerintem jól tettem, hogy ide jelentkeztem.” (76 éves, középfokú végzettségű nő)

Többen a digitális oktatás során szerzett kedvező tapasztalatokkal indokolták azt a döntésüket, hogy miért nem a személyes jelenlétre számító kurzusokra jelentkeztek.

„A járvány rászoktatott minket a digitális kapcsolattartásra. Több szakmai konferencián is részt vettem, ami online volt, nagyon jó tapasztalataim vannak, sokkal több előnye van szerintem, mint nehézsége, ezért, ha van rá lehetőség én kifejezetten ezt választom” (65 éves diplomás nő)

Arra is rákérdeztem, okoz-e, okozott-e az online kapcsolattartás bármilyen nehézséget annak a korosztálynak, akik már felnőtt életükben sajátíthatták el informatikai kompetenciáikat. A problémák, a nehézségek két területen jelennek meg, egyrészt technikai jellegűek, lesz-e internetes kapcsolat, be tud-e majd lépni, látja-e, hallja-e az előadókat, a többi résztvevőt. A kapcsolódással összefüggő félelmek, izgalmak abban is megfigyelhetők, hogy a résztvevők többsége legalább 10-15 perccel korábban már bejelentkezik, arra számít, kb. ennyi idő talán elegendő lesz számára a csatlakozáshoz.

„Az órák előtt mindig nagyon izgultam, hogy be fogok-e tudni kapcsolódni, attól tartottam, hogy én leszek a legbénább, hát néha tényleg elég nehéz volt a kapcsolattartás, többször is kidobott a rendszer, de azért nagy gond nem volt, a végére már nagyon könnyen ment, én segítettem a többieknek is” (76 éves, középfokú végzettségű nő)

A másik nehézséget a közösség, a személyes jelenlét hiányában fogalmazták meg.

„Nagyon jó lett volna személyesen is találkozni, mert az igaz, hogy így nagyon jól megvoltunk, de szerintem fogunk még mi együtt is beszélgetni, esetleg kávézni, mert az nagyon hiányzott, hogy az egyetlen az előadás előtt és után leültünk és megbeszéltük a hallottakat.” (76 éves, középfokú végzettségű nő)

Hasonló tapasztalatról számolt be Bajusz Klára, aki a járványhelyzet szenioroktatásra gyakorolt hatásait kutatta. Ő is a legnagyobb problémaként a közösség és a vita hiányát fogalmazta meg, valamint azt, hogy a digitális térben szervezett oktatás nem enyhíti az elmagányosodás érzését. Márpedig a szeniorprogramok, véleménye szerint, erősítik a valahova tartozás nyújtotta biztonságot, így az egyedül élők számára az elmagányosodás elleni küzdelem leghatékonyabb eszközének számítanak. (Bajusz 2020)

Összegzés

Az idősekkel való foglalkozás, a szeniorok képzése és továbbképzése mára Magyarországon változatos témákkal, módszerekkel szinte valamennyi felsőoktatási intézmény életéhez hozzátartozik vagy úgy, hogy épületében fogadja a tanulni vágyó korosabb érdeklődőket, vagy közvetlenül, előadók közreműködésével vesz részt az önkormányzatok, civil szervezetek szervezésében megvalósuló programokon. A témák sokfélesége jelzi, hogy a felsőoktatási intézmények fontos küldetésüknek tekintik az élethosszig tartó tanulás megvalósítását, a sikeres öregedéshez szükséges fizikai és szellemi aktivitás biztosítását. Az elmúlt 20–25 év azt is igazolta, hogy ezen a területen is folyamatos fejlődés szükséges, erre jó példa a digitális oktatás és az élőben megtartott, online térből követhető, bármikor újra visszanezhető előadás, szeminárium. A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a szeniorprogramokon főként azok vesznek részt, akik az élet más területein is aktívak, magas iskolai végzettségűek, tanulási kompetenciájuk talán éppen a képzések hatására fejlett és le akarnak számolni az idősekkel kapcsolatos sztereotípiákkal, hogy pozitívan éljék meg, élhessék meg életüknek ezt a szakaszát is.

IRODALOM

2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról. www.net.jogtar.hu [Letöltve: 2023. 11. 11.]
- BAJUSZ K. (2015) Idősoktatás a 21. században. A Pécsi Szenior Akadémia. In: NÉMETH BALÁZS (ed.) *Pécsi Tanuló Város-Régió fórum. Tanulmányok, elemzések.* Pécs, PTE. pp. 27–40.
- BAJUSZ K. (2016) Tanulni hatvan felett. *Tudásmenedzsment*, Vol. XII. No. 2. (különszám) pp. 11–16.
- BAJUSZ K. (2017) Új szín az életemben – 60 év felettiiek a Pécsi Szenior Akadémián. *Opus et Educatio. Munka és Nevelés*, Vol. 4. No. 4. pp. 515–525.
- BAJUSZ K. (2020) A járványhelyzet hatása a Pécsi Szenior Akadémia hallgatóinak életmódjára. *Magyar Gerontológia Konferencia különszám*, pp. 240–247.
- BAJUSZ K. & JÁSZBERÉNYI J. (2013) Az időskori tanulásról. *Kultúra és Közösség*, Vol. 4. No. 3. pp. 59–66.
- BENE Á. (2017) Idősoktatás felsőfokon. *Magyar Gerontológia*, Vol. 33. No. 9. pp. 49–70.
- BENE Á., BALÁZS K., MÓRÉ M., ZOMBORY J. (2019) *University Related Geronto-education in Hungary*, Poster in Geriatriekongress, 25–27. April, 2019. Universität Wien, Österreich (14. Gemeinsamer Österreichisch-Deutscher Geriatriekongress; 59. Kongress der Österreichischen Gesellschaft für Geriatrie und Gerontologie).
- BERNSCHÜTZ M., DANÓ GY., KOVÁCS I. & PETRUSKA I. (2020) Internethasználati szokások feltérképezése a Rogers-féle elmélet szerint a magyarországi idősek körében. *Vezetéstudomány*, Vol. LI. Különszám, pp. 35–48.

- CSOMA GY. (2005) *Andragógiai szemelvények. Bevezetés a felnőttképzés tanulmányozásába*. Budapest, Nyitott könyv.
- JÁSZBERÉNYI J. (2021) *Idősügyi kérdések Magyarországon*. Budapest, Civilút.
- JÁSZBERÉNYI J. (2022) *Idősbarát városok. Jó gyakorlatok a világ minden részéről*. Budapest, Civilút Alapítvány, pp. 143.
- KÁLMÁN O. (2013) A felsőoktatás-pedagógia trendjei. *Felsőoktatási Műhely*, Vol. 7. No. 2. pp. 7–14.
- KARP A. (2013) *Hogyan szeressük életkorunkat?* Budapest, HVG könyvek, pp. 18.
- KLEISZ T. (2016) Az időskorúak tanulása. *Tudásmenedzsment*, Vol. XII. No. 2. (különszám) pp. 24–33.
- KOVÁCS Zs., BENE Á., SCHILLER E. & HORNYÁK-KÖVI F. (2020) A felnőttkori tanulás informális útja. Tanulás időskorban – A Harmadik Kor Egyeteme szemináriumának tapasztalatai. In: CSEHNÉ PAPP I. & KRAICINÉ SZOKOLY M. (ed.) *Felnőttkori tanulás. Fókuszban a szakképzés és a munkaerőpiac*. Budapest, Akadémiai Kiadó. Felnőttkori tanulás – Csehné Papp Imola, Kraiciné Szokoly Mária (szerk.) – MeRSZ [Letöltve: 2023. 11. 24.]
- KUN Á. & GADANECZ P. (2020) Workplace happiness, well-being and their relationship with psychological capital. A study of Hungarian Teachers. *Current Psychology*, Vol. 39. pp. 185–199.
- KUN Á. & SZABÓ A. (2017) Boldogság tényezők a pedagógusok munkájában. *Magyar Pszichológiai Szemle*, Vol. 72. No. 3. pp. 281–310.
- SIPOS P. (2016) *Az időskori tanulás új dimenziói: a Harmadik Kor Egyeteme motivációs lehetőségei*. Budapest, ELTE PPK.
- STRIKER S. (2012) A Harmadik Kor Egyeteme, ELTE – a tevékeny időskorért. *Andragógia és Művelődéstudomány*, Vol. 1. No. 2. pp. 80–89.
- SWINDELL, R. (2012) Successful ageing and international approaches to later-life learning. In: *Active ageing, active learning*. Dordrecht, Springer. pp. 35–73.
- WŁODKOWSKI, R. J. (2008) *Enhancing Adult Motivation to Learn. Comprehensive Guide for Teaching All Adults*. San Francisco, Jossey-Bass. pp. 68–83.
- www.drhe.hu [Letöltve: 2023. 11. 18.]
- www.keol.hu [Letöltve: 2023. 11. 24.]
- www.kpvk.pte.hu/bajai [Letöltve: 2023. 11. 19.]
- www.ppk.elte.hu [Letöltve: 2023. 11. 24.]
- www.u3a.org.uk [Letöltve: 2023. 11. 26.]
- www.unece.org [Letöltve: 2023. 11. 11.]
- www.unideb.hu [Letöltve: 2023. 11. 22.]
- www.uni-milton.hu [Letöltve: 2023. 11. 24.]
- www.unithe.hu [Letöltve: 2023. 11. 28.]
- www.V4agemanagement.eu [Letöltve: 2023. 11. 11.]